

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně

Archiv obce Grafenried

1905-1938

Inventář

EL NAD č.: 129

AP č.: 312

Marie Schöntag

Horšovský Týn 2011

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky	5
Seznam použité literatury	6

Přílohy:

Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk	7
Inventární seznam	8

I. Vývoj původce archivního fondu

První písemná zmínka o vsi Grafenried (německy lidově Grofariad), ležící asi 12 km jihozápadně od Poběžovic, pochází z roku 1282, kdy je obec zmiňována v urbáři sestaveném pro Dolní Bavorsko. Její osudy rozhodujícím způsobem určovala poloha v blízkosti státní hranice mezi Čechami a Bavorskem. Grafenried náležel původně k Bavorsku a sestával ze dvou částí, Ober-Grafenriedu a Unter-Grafenriedu. Na území obce jsou od poloviny 16. století zmiňovány sklárny a malý statek s pivovarem, které byly za třicetileté války vypleněny Švédy, avšak postupně zase obnoveny. V roce 1764, kdy byla podepsána smlouva o definitivním určení česko-bavorské hranice mezi Marií Terezií a bavorským kurfiřtem Maxmiliánem III., připadl Ober-Grafenried, později označovaný již jen jako Grafenried, k Českému království. Podle údajů tereziánského katastru mělo v roce 1767 obývat Grafenried 14 hospodářů. Ves tehdy tvořily ještě přilehlé osady Úpor, Pila, Lísková a Nemaničky. Obecní kronikář zmiňuje schvalovací listinu na dva výroční trhy a dva dobytčí trhy ročně, vždy každé pondělí po svátku Božího Těla a v pondělí před svátkem Narození Panny Marie, a to "po všechny časy". Trhy však postupem času upadaly, až zanikly úplně.

V držení statku Grafenried se vystřídalo od roku 1580 několik majitelů: Pelkhoferové z Mooswengu (1580-1637), Georg Gerl (1637-1667), Wernerové (1667-1764), Müllerové z Altammertalu a Frohnhofenu (1764-1796), posledními byli Voithové z Voithenbergu (1801-1872). Roku 1872 odkoupilo statek od barona Josefa Voitha z Voithenbergu konsorcium Chabrus a statek byl zaknihován na jméno hraběte Josefa Belcrediho. Roku 1874 jej za výhodných podmínek odkoupilo sdružení místních rolníků a domkářů, které jej rozparcelovalo a dále spravovalo až do roku 1945.

Po změnách ve státní správě a vzniku obecní samosprávy v roce 1850 se obec Grafenried stala samostatnou obcí a připadla do nově vytvořeného kraje Plzeňského, politického okresu Horšovský Týn a soudního okresu Poběžovice. Drtivou většinu obyvatel tvořili občané německé národnosti.

Organizace místní samosprávy se zásadně změnila po zrušení roboty a poddanství v roce 1848, především tzv. Stadionovým zákonem o prozatímním obecním zřízení č. 170 z 20. března 1849, který rušil dosavadní pravomoc panských vrchnostenských úřadů. Místo vrchnostenských panství se staly základem územní samosprávy místní obce jakožto její nejnižší články. Obce tak mohly svobodně volit své zástupce, vyřizovat domovské záležitosti, samostatně vyřizovat vlastní agendu, uveřejňovat výsledky obecního hospodaření a zveřejňovat jednání obecních zástupců. Stadionovo zřízení určovalo dvojí působnost obce, a sice ve vlastních záležitostech a v záležitostech přenesených, které nařizoval stát. V každé obci se zřizoval obecní výbor, volený na tříleté období, který měl usnášecí a dozorcí moc, a obecní představenstvo jako užší orgán, složené z purkmistra a nejméně dvou radních. Z grafenriedské obecní kroniky lze vyčíst souvislý sled obecních představených od roku 1850 až do roku 1938.

V roce 1864 bylo vydáno nové obecní zřízení a volební řád, podle něhož byl obecní výbor stejně jako podle Stadionova nařízení volen na tři roky, přičemž počet členů závisel na zalidněnosti obce. Obecní výbor volil ze svého středu obecní představenstvo, které se skládalo z obecního starosty a nejméně dvou radních. Obecní výbor měl usnášecí a dozírací moc a vyřizoval zvláště důležité záležitosti. Působnost obcí se dále dělila na samostatnou (správa obecního majetku, udílení domovského práva, záležitosti místní policie) a stále narůstající působnost přenesenou na obec zákonem (vymáhání pokut, školních platů, církevních příspěvků, volební záležitosti, živnostenské, zdravotní, sčítání lidu, některé zemědělské a lesní záležitosti, pojištění, péče o státní komunikace, postrk, daňové záležitosti, vojenské záležitosti, soudnictví, např. v poručenských záležitostech, v záležitostech pozemkových knih či v trestních věcech). Součástí přenesené působnosti byla i trestní pravomoc: starosta se dvěma obecními radními tvořili obecní trestní senát. Obce mohly ukládat peněžitou pokutu a vězení, někdy i vedlejší tresty. Přenesenou působnost obce vykonával starosta. Proti rozhodnutí bylo možno se odvolat k prvoinstančnímu politickému úřadu, tj. v případě Grafenriedu k Okresnímu úřadu v Horšovském Týně.

Obecní samospráva tak v podstatě existovala v nezměněné podobě až do roku 1918, kdy

byla po vzniku samostatného Československa přijata a uvedena do praxe zcela odlišná ustanovení. Upraven byl především volební řád. Volilo se na základě vázaných kandidátních listin a podle zásad poměrného zastoupení, většinový systém byl odstraněn. Volební období bylo čtyřleté, v roce 1933 bylo prodlouženo až na 6 let, stejně jako tomu bylo v okresních a zemských zastupitelstvech. Obecní zřízení bylo novelizováno. Ve všech obcích byly povinně zřízeny finanční komise s rozsáhlou pravomocí, které měly právo kontrolovat veškeré obecní hospodaření. Řádnými orgány obcí bylo obecní zastupitelstvo, obecní rada, starosta a komise. K roku 1930 dosáhl počet obyvatel v Grafenriedu 247 osob, které obývaly 41 domů.

Po přijetí mnichovské konference došlo začátkem října 1938 k odtržení pohraničního území od Československé republiky. Grafenried s okolními vesnicemi byl 3. října 1938 obsazen německým vojskem, které v prvních dnech vykonávalo v obci správu. Hitlerovým výnosem z 1. října 1938 bylo realizováno připojení pohraničí k Velkoněmecké říši. První fáze sjednocování sudetoněmeckého území s Říší proběhla na základě zákona z 21. listopadu 1938, který stanovil postavení tohoto území jako přímé součásti Říše. Podle dalšího zákona o členění sudetoněmeckého území z 25. března 1939 byly obce Grafenried a Mýtnice se soudním okresem Poběžovice připojeny k zemi Bavorsko. Grafenried se stal nejprve součástí okresu Železná Ruda, od 1. července 1940 pak byl v rámci přesunu mezi vládním obvody Dolní Bavorsko a Horní Falc spolu s dalšími 10 obcemi začleněn do německého okresu Waldmünchen ve vládním kraji řezenském, kde pro něj po určitém přechodném období začaly platit právní normy tohoto území, jehož součástí byl až do konce 2. světové války.

Činnost původce Archivu obce Grafenried byla definitivně ukončena v květnu 1945 po převzetí moci místní správní komisí. Český název Lučina, na který byla ves oficiálně přejmenována v roce 1948, se již nestačil ujmout, neboť brzy po odsunu všech původních obyvatel celá obec zanikla.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

O uložení písemností Archivu obce Grafenried do roku 1945 se nezachovaly žádné písemné zmínky. Po skončení 2. světové války a odsunu německých obyvatel byly nejspíše přemístěny do budovy Místního národního výboru Nemanice, odkud byly převezeny do Státního okresního archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně spolu s písemnostmi místního národního výboru.

O osudech písemností obecního úřadu Grafenried do roku 1945 ani o případné skartaci dokumentů před jejich inventárním zpracováním ve Státním okresním archivu Domažlice neexistují žádné písemné informace. Lze se pouze domnívat, že po odsunu německých obyvatel v roce 1946 došlo ke zničení obecních písemností, nejpozději při demolici domů v obci v 50. letech 20. století.

V současné době je fond Archiv obce Grafenried uložen v prostorách Státního okresního archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně. Vzhledem k nepatrnému množství dochovaného materiálu jej lze označit za torzovitý. O případném výskytu písemností Archivu obce Grafenried v jiných archivech nebo archivních fondech nebyla nalezena žádná písemná zmínka.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archiv obce Grafenried je uzavřeným archivním fondem, který vznikl z činnosti Obecního úřadu Grafenried. Písemnosti dosud nebyly ve Státním okresním archivu Domažlice zpracovány a neexistovala k nim žádná archivní pomůcka. Z údajů nalezených ve spisu o fondu vyplývá pouze fakt, že písemnosti obce Grafenried byly do Státního okresního archivu Domažlice převezeny z Místního národního výboru Nemanice, datum převzetí však chybí. Po uspořádání tvoří Archiv obce Grafenried pouze 2 úřední knihy z let 1905-1938, celkem 0,06 bm.

Při pořádní archivního fondu bylo přihlédnuto k Metodickému návodu na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce č. j. AS/1-284/00, k Metodickému pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek z 12. 3. 2010 a k Základním

pravidlům pro zpracování archivního materiálu (SAP 1960/II). Fyzický ani časový rozsah fondu se nenacházely v souladu s evidencí EL NAD. Rozdíl mezi druhem evidenčních jednotek uvedených v kartě EL NAD (1 úřední kniha, 1 karton) a skutečným stavem (2 úřední knihy) byl způsoben přehodnocením diplomatické kategorie a nesprávným prvotním zápisem do programu PEvA. Písemnosti archivního fondu nenesly žádnou signaturu.

Ve fondu nebyla prováděna vnitřní skartace ani žádné vnitřní přesuny.

Na základě zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů ze 30. června 2004, byla kronika obce Grafenried pro svou jedinečnou vypovídací hodnotu zařazena do I. kategorie, parcelní protokol do II. kategorie.

Jazykem obou dochovaných knih je němčina.

Během uložení archivního fondu ve Státním okresním archivu Domažlice v něm nebyly prováděny žádné restaurátorské ani konzervátorské zásahy. Fyzický stav obou dochovaných knih je dobrý.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

I přes torzovité zbytky písemností, které se z archivního fondu dochovaly, se lze o hospodářských, politických, kulturních a společenských poměrech v obci dočíst velmi podrobně v obecní kronice, která byla vedena v letech 1923-1938 a popisuje vývoj obce Grafenried retrospektivně až k jejím počátkům. Informativní hodnota kroniky je o to větší, že obec Grafenried v 50. letech 20. století zanikla. Z dochovaného parcelního protokolu lze vysledovat jména majitelů jednotlivých pozemků, jejich bydliště a rozlohu pozemků, které vlastnili.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky

Archivní fond Archiv obce Grafenried zpracovala, zinventarizovala a úvod k němu napsala ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně v únoru 2010 Marie Schöntag.

V Horšovském Týně 3. 1. 2011

Marie Schöntag

Seznam použitých pramenů a literatury

- EDL, Jan. Přehled změn v územní organizaci politické správy v letech 1928-1948, *Paginae historiae*, 2006, č. 14, s. 485-546.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.
- MACKOVÁ, Marie. K úřadování a spisovněm obcí a měst, které od 1. října 1938 náležely pod říšskoněmeckou správu, *Archivní časopis*, 1999, roč. 49, s. 235-240.
- MARTÍNEK, Zdeněk. Archiv obce : příspěvek k vymezení a charakteristice archivního fondu. *Archivního časopis*, 1999, roč. 49, zvláštní příloha. ISSN 0004-0393.
- Metodické návody a instrukce pro zpracování archivního materiálu. *Sborník archivních prací*, 1960, roč. X, zvláštní příloha č. 2, Zásady pro pořádání archivů měst a obcí, s. 215-309.
- PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách I. (A - H)*. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1954, s. 558.
- PROCHÁZKA, Zdeněk. *Český les - Domažlicko, historicko-turistický průvodce č. 1*. Domažlice : Nakladatelství Českého lesa, 2007, s. 147-157.
- SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha : Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-25-4.
- SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen, statistisch-topographisch dargestellt. VII. Band: Klattauer Kreis*. Prag 1839, s. 132-135.
- *Unser Heimatkreis Bischofteinitz mit den deutschen Siedlungen im Bezirk Taus*. Eichstätt 1983, s. 242-245.
- VOGEL, Josef, WEIß, Alfred. *Die Geschichte der Hofmark Grafenried und der dazu gehörigen Dörfer Anger, Seeg und Haselberg*. Grünstadt 1990.

Seznam použitých zkratk

AO	archiv obce
AP	archivní pomůcka
AS	archivní správa
bm	běžný metr
č. k.	číslo kartonu
EL NAD	evidenční list národního archivního dědictví
MV ČR	Ministerstvo vnitra České republiky
sig.	signatura
SAP	Sborník archivních prací
SOA	státní oblastní archiv
SOkA	státní okresní archiv

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Č. evid. jednotky

I. KNIHY

1. Knihy obecního hospodářství

1	Parcelní protokol (Parzellen-Protokoll der Gemeinde Grafenried)	1905-1931	K 1

2. Kroniky

2	Kronika obce Grafenried	1924-1938	K 2

Název archivní pomůcky: Archiv obce Grafenried
Značka fondu: AO Grafenried
Časový rozsah: 1905-1938
Počet evidenčních jednotek: 2 (2 úřední knihy)
Počet inventárních jednotek: 2
Rozsah v bm: 0,06
Stav ke dni: 3. 1. 2011
Zpracovatelka archivního fondu: Marie Schöntag
Zpracovatelka archivní pomůcky: Marie Schöntag
Počet stran: 10
Počet exemplářů: 4
Schválil: Mgr. Radka Kinkorová
dne 03. 01. 2011 - čj. SOAP/010-0004/2011